

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē

1. līmeņa profesionālā augstākās izglītības studiju programma

Pirmsskolas izglītības skolotājs

SANDA MELŅIKA

Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju apguve radošās fiziskajās aktivitātēs

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Vecākā pasniedzēja

Akadēmiskais amats

Dr. paed.

Zinātniskais

akadēmiskais grāds

I. Bula-Biteniece

Vārds, uzvārds

Paraksts

CĒSIS 2017

Anotācija

Ievadā atspoguļota sociālo prasmju nozīmība mūsdienās. Fizisko aktivitāšu nozīme pirmsskolas vecuma bērniem. Darba saturā apskatīts kā ar fiziskajām aktivitātēm, rotaļām attīsta un pilnveido sociālās prasmes, kuras ir nozīmīgas, lai bērns spētu dzīvot mūsdienu sabiedrībā, spētu orientēties sabiedriskās dzīves norisēs. Pedagoģiskās literatūras analīze un veiktie novērošanas rezultāti liecināja, ka vecākajā pirmsskolas vecumā nepieciešama sociālo prasmju attīstīšana un pilnveidošana. Lai veicinātu sociālo prasmju apgūšanu, autore apkopojusi fizisko aktivitāšu vingrinājumus, rotaļas, kuras realizējot uzlabojās sociālās prasmes vecākā pirmsskolas vecuma bērniem. Tiek secināts, ka liela loma bērnu sociālo prasmju apgūšanai ir ģimenei. Kā vecāki pavada brīvo laiku ar bērniem. Atslēgas vārdi: pirmsskolēns, sociālās prasmes, fiziskās aktivitātes.

Darba autore: Sanda Meļņika

Darba nosaukums: Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju apguve radošās fiziskajās aktivitātēs.

Darba mērķis: Fizisko aktivitāšu kopumu izveide sociālo prasmju apguvei pirmsskolas vecuma bērniem. Pētījuma teorētiskajā daļā izmantotas V. Golubina, G. Svences, A. Vilciņas, I. Pūpolas, G. Smutovas, A. Šponas, I. Likas pedagogu un psihologu atziņas.

Darba teorētiskā daļa balstās uz pedagogu un psihologu atziņām par vecumposma īpatnībām, sociālo prasmju nozīmību, fizisko aktivitāšu nozīmību pirmsskolas vecuma bērniem.

Praktiskajā daļā tika aprakstīta pētījuma norise, pētījuma bāzes apraksts, anketu analīze. Tika veikta bērnu novērošana, vecāku anketēšana. Tas ļauj secināt, ka ja fiziskās aktivitātes tiks organizētas pāros un grupās, izmantojot vienu inventāru un atbalstot cits citu, tad iespējama:

- prasme draudzīgi rotaļāties;
- atbildības izjūta attieksmē pret sevi un citiem;

Darba saturs: 43 lappuses, 2 tabulas, analizēti 48 literatūras avoti

Annotation

The introduction reflects on the importance of social skills nowadays and the role of physical activity for preschool children. The thesis presents how using physical activities and plays develop social skills that are important for a child to live in today's society and to be able to orientate in social life. The analysis of the pedagogical literature and the results of the observation showed that the elder preschoolers need to develop and improve social skills. In order to promote the learning of social skills, the author compiled physical activity exercises and various plays that improves the social skills of older preschool children. The thesis concludes that the family plays a major role in the learning of children's social skills.

Key words: preschooler, social skills, physical activity.

Thesis elaborated by: Sanda Meļņika

The theme of the research: The senior preschool childrens learning of social skills through creative physical activity.

The goal of the research: creation of physical activity sets for the learning of social skills for preschool children. The theoretical part of the research is based on the ideas of teachers and psychologists, such as V. Golubina, G. Svences, A. Vilciņa, I. Pupolas, G. Smutova, A. Špona, I. Lika and findings of pedagogues and psychologists about the peculiarities of age, the importance of social skills and physical activity for preschool children.

The practical part of the research describes the process of the research, the description of the research base and the questionnaire analysis. The observation of the children and parenting questionnaire was done. This suggests that if physical activity is organized in pairs and groups, using one inventory and supporting one another, then it is possible to:

- develop the skills to play friendly;
- develop a sense of responsibility in relation to yourself and others.

Thesis includes: 43 pages, 2 charts, 48 bibliography sources have been used for the research.

Saturs

Ievads.....	5
1. Bērna personības attīstība un sociālo prasmju vispārīgs raksturojums	7
1.1. Pirmsskolas bērnu vecumposma raksturojums	7
1.2. Sociālās prasmes pedagoģiskajā un psiholoģiskajā literatūrā.....	8
1.3. Fiziskās aktivitātes pirmsskolā	14
1.4. Rotaļu loma bērna attīstībā	17
2. Pētījuma rezultāti par bērnu sociālajām prasmēm fiziskajās aktivitātēs	22
2.1. Pētījuma metožu izvēles pamatojums un apraksts.....	22
2.2. Pētījuma norises apraksts.....	22
2.3. Pētāmās pētījuma bāzes apraksts	23
2.4. Rezultāti par sociālajām prasmēm un iemaņām	26
2.5. Rotaļu apraksts.....	30
Secinājumi	34
Literatūras saraksts	35
PIELIKUMS	38

Ievads

Mūsdienās, straujajā laikmetā, kad viss mainās tik ātri, kad ir pieejams viss. Ar viedierīcēm bērni pazīstami jau aptuveni no gada vecuma. Vecāki nevis darbojas, runājas ar bērniem, bet iedod tiem planšetes, telefonus, lai vecākiem būtu miers. Līdz ar to bērns ir mazkustīgs, nesocializējas. Vēlākajos gados, kad bērns sāk savas gaitas pirmsskolas iestādē, viņam problēmas sagādā kontaktēšanās ar vienaudžiem, pieaugušajiem. Neprot izrādīt savas emocijas. Nevēlas piedalīties kopīgās rotaļās, jo nav pārliecības par sevi, mazkustīgs.

Pedagogi, psihologi uzskata, ka rotaļa ir kā tilts, kas savieno bērna “es gribu” ar viņa mazo, vēl nespējīgo “es varu” (O. Svenne). Tas bērnam rada rotaļu prieku. Prieks bērnam rodas tad, ja viņam ir iespēja izmēģināt līdz šim vēl nenajaustās spējas. Tādējādi bērnam rodas sava spēka un veiklības nojauta

Kustībās ir iespēja paust savu fizisko un garīgo možumu, koncentrēšanās spējas, uzmanību, emocionālos pārdzīvojumus un jebkura darba produktivitāti. Kustībā uz āru paustie iekšējie pārdzīvojumi dod iespēju izdzīvot izraisītās emocijas un atbrīvot sevi no negatīvām emocijām (Bankl, Mayr, Witoszynskyj, 2009).

Kustību rotaļas ir vispusīgs fiziskās audzināšanas līdzeklis un ieņem svarīgu vietu pirmsskolas vecuma bērnu dzīvē. Tās izmantojamas gan bērnu fiziskajai, gan intelektuālajai attīstībai, gan viņu audzināšanai. Rotaļās bērniem attīstās tādas fiziskās īpašības kā spēks, ātrums, izturība, veiklība, kustību koordinācija, ritma un līdzsvara izjūta. Tam visam ir būtiska nozīme viņu vispārējā attīstībā (Rudīte Lapšāne “Sporta svētki pirmsskolā”, 2011).

Savā audzinātājas darbā saskaros ar problēmu, ka bērniem ir grūtības socializēties. Parunājot ar viņiem, noskaidrojas, ka tie bērni, daudz laika pavada pie tv, telefoniem, planšetēm nevis ar ģimeni. Tāpēc izvēlējos papētīt tuvāk, kā ar fiziskajām aktivitātēm attīstīt sociālās prasmes. Vai teorija darbojas arī praksē.

Pētījuma objekts: Socializācijas process pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: Sociālās prasmes fiziskajās aktivitātēs

Pētījuma mērķis: Fizisko aktivitāšu kopumu izveide sociālo prasmju apguvei pirmsskolas vecuma bērniem.

Pētījuma hipotēze: Ja fiziskās aktivitātes tiks organizētas pāros un grupās, izmantojot vienu inventāru un atbalstot cits citu, tad iespējama:

- prasme draudzīgi rotaļāties;
- atbildības izjūta attieksmē pret sevi un citiem;
- prasme taisnīgi un labvēlīgi novērtēt citu bērnu darbus un rīcību;
- prasme priecāties par citu panākumiem

- izpratne par to, ka no katra cilvēka rīcības daudz kas ir atkarīgs prasme izjust otra cilvēka vajadzības, intereses;

Pētījuma uzdevumi:

- Analizēt zinātniski metodisko, pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par sociālo prasmju apguvi pirmsskolā.
- Noteikt bērnu sociālās prasmes
- Apkopot fizisko aktivitāšu kopumu sociālo prasmju sekmēšanai
- Noteikt apkopoto fizisko aktivitāšu efektivitāti sociālo prasmju sekmēšanā.

Pētījuma metodes:

1. Pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras analīze;
2. Pedagoģiskā novērošana;
3. Vecāku anketēšana;
4. Iegūto rezultātu analīze

Pētījuma bāze: pirmsskolas izglītības iestāde “X”, 14 bērni vecumā no 5-6 gadiem.

1. Bērna personības attīstība un sociālo prasmju vispārīgs raksturojums

1.1. Pirmsskolas bērnu vecumposma raksturojums

Pirmsskolas periods vecumā no 3 līdz 7 gadiem ir ļoti svarīgs posms bērna attīstībā. Šajā periodā viņš kļūst izturīgāks pret fiziskām slodzēm, kustības kļūst precīzākas un drošākas. Ieejot ceturtajā dzīves gadā, strauji pilnveidojas bērna valoda. Ir noslēdzies agrīnās bērnības posms, un bērns, tikko pārdzīvojis savu trīs gadu attīstības krīzi, ir ļoti aktīvs. Sāk veidoties iekšējās runas shēmas, pirmās domāšanas operācijas, spēja salīdzināt, ievērot atšķirīgo un līdzīgo. Sāk darboties iztēle. Sākas bērna virzīšanās no tiešās darbīgās uztveres uz verbāli abstraktās domāšanas sākumiem (V. Golubina “Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata”, 2007).

Savukārt G. Svence apgalvo, ka viens no pirmsskolas perioda psihiskās attīstības priekšnosacījumiem ir lomu un sižeta rotaļu spēlēšana (bērni sāk sevi identificēt ar noteiktām lomām, sāk ievērot rotaļu noteikumus, seko tiem līdz, tādējādi attīstot paškontroli un normu izpratni, apgūst sociālās uzvedības normas). Šī perioda psihiskā attīstība ir pamatā pārējo attīstības periodu rezultātiem. Tātad bērna attīstība līdz 7 gadiem ir personības attīstības nozīmīgākais posms.

V. Golubina par būtisku uzskata, ka kritiska attieksme pret sevi kā darītāju bērnā veidojas ap 5 – 6 gadu vecumu, kad viņš savu darbību un tās rezultātus sāk saistīt ar sevi, savām personīgajām īpašībām un darbības motīviem. Tas ir brīdis, kad sevis pozitīva novērtēšana bērnam kļūst par normu. Šajā vecumposmā bērnam ir liela nepieciešamība pēc viņa darbības pozitīva vērtējuma, kas veido motivāciju un stimulē vēlmi darboties.

Fiziskais raksturojums

Šajā periodā raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās. Bērni spēj veikt sarežģītas kustības: lēkāt uz vienas kājas, lēkt lieliem lēcieniem uz priekšu, balansēt uz vienas kājas, izdarīt dažādus palēcienus un rāpties pa stieņiem. Vēl šajā vecumā pilnveidojas bērnu prasmes un iemaņas koncentrēt skatienu uz sīkām lietām un vienlaikus uz vairākām, jo acu un roku koordinācija pilnveidojas, acu attīstīšanās vēl nav beigusies (G. Svence “Attīstības psiholoģija”, 1999) .

Jebkura fiziskā slodze šajā attīstības posmā izsauc ātru nogurumu, tāpēc bērna darbības jākontrolē, lai nerastos pārslodzes, kas ir kaitīgas bērna veselībai. Bieži jāmaina darbības veidi. Sēdošās darbības jāmaina pret kustību darbībām. Vingrojumu kompleksos jāiekļauj vingrinājumi, kas veicina elpošanas sistēmas attīstību. Bērna augstākās nervu darbības pamatā ir ierosas, kuras dominē pār aizturēm, tāpēc ātri izsīkst bērna smadzeņu šūnu darba spējas un viņam ir maza uzmanības noturība. Taču pietiekami ātri izveidojas jauni nervu pagaidu sakari.

Tas nodrošina iespēju apgūt jaunas prasmes. Taču, lai no tām veidotos noturīgas iemaņas, nepieciešami regulāri vingrinājumi, kas nostiprina apgūto (V. Golubina “Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata”, 2007).

1.2. Sociālās prasmes pedagoģiskajā un psiholoģiskajā literatūrā

Jebkuram cilvēkam, lai iekļautos sabiedrībā ir nepieciešamas sociālās prasmes, jo ikdienas dzīvē – skolā, mājās, grupās, ir nepieciešamība kontaktēties ar citiem cilvēkiem. Jo labāka būs prasme veidot attiecības, jo veiksmīgāk bērns spēs piedalīties mācību procesā (A. Vilciņa, I. Pūpola, G. Smutova “Sociālo prasmju attīstīšanas programma sākumklašu audzēkņiem”, 2015).

Cilvēks pēc savas dabas ir sabiedriska un viņam nepieciešami kontakti ar sev līdzīgiem. Iegūstot sociālo pieredzi, esot saskarsmē ar citiem cilvēkiem, kā arī iesaistoties sociālajās attiecībās un procesos, cilvēks kļūst par personību, par sociālu indivīdu (A. Vilciņa, I. Pūpola, G. Smutova “Sociālo prasmju attīstīšanas programma sākumklašu audzēkņiem”, 2015).

- Pirmsskolnieks kontrolē savu uzvedību.
- Bērns, kuram izdevies pārvarēt pirmo iekšējo konfliktu starp vainas sajūtu un pašā neatkarību, attīsta sevī pozitīvu attieksmi pret sevi kā personību.
- Neatkarība, kopā ar labi attīstītām un intelektuālajām spējām, runas iemaņām, spēju kontrolēt savas emocijas, ievērojami uzlabo arī bērna sociālo saskarsmi.
- Bērniem parādās iniciatīva, enerģija un kopumā optimistisks noskaņojums.
- Tai pat laikā bērni ir spiesti pakļauties sociālām normām un noteikumiem.
- Šos noteikumus viņiem vajadzētu izskaidrot, pirms prasīt tos izpildīt.
- Bērniem, kuri aug visatļautības atmosfērā grūti iemācīties kontrolēt savu uzvedību, pakļauties noteikumiem, iekļauties sabiedrībā.
- Rezultātā rodas konflikts, kuru precīzi formulējis Ē. Ēriksons: “iniciatīva pret vainas apziņu”.
- Konflikts rodas tāpēc, ka jaunapgūtās spējas ļauj bērniem izgudrot un veikt pēc pašu iniciatīvas dažādas darbības, bet zemā paškontrolē un uzvedības grūtības saskarsmē ar pieaugušajiem ne vienmēr ir pieņemamas apkārtējiem.
- Šajās situācijās parādās vainas sajūta un bailes.
- Labākais veids kā atrisināt šo konfliktu starp neatkarību un vainas sajūtu ir rotaļa.
- Rotaļa labi palīdz apgūt sociālās normas un lomas, atbilstoši dzimumam un sociālam statusam.
- Svarīgi, jau šajā vecumā, bērniem būt vienatnē domājot par kādām savām problēmām.

- Bērni palielina fizisko distanci no vecākiem, pieprasot citus uzmanību apliecinošus veidus – līdzjūtību, sapratni, smaidu, atbalstu.

- Pirmsskolnieks sāk saprast, ka viņa vecākiem var būt no viņa atšķirīgi mērķi un vēlmes.

- Viņi saprot, ka visiem cilvēkiem ir noteikta neatkarība un patstāvība.

- Ilgstoši kontakti ar vienaudžiem palīdz bērniem tikt vaļā no kautrības, dod iespēju kļūt fiziski, emocionāli un sociāli neatkarīgiem no vecākiem.

- Vienmēr šajā vecumā no 5 – 7 gadiem vērojamas daudzas draudzīgas attiecības ar vienaudžiem.

- Bērniem ir grūtības saprast situāciju no otra redzes viedokļa

(Pirmsskolas izglītības programma, 1998)

Izanalizējot, vadlīnijas bērnu un pusaudžu attīstības izvērtēšanai, tiek gūts priekšstats par 5-6 gadus vecu bērnu attīstību. Ievērojot šī vecumposma attīstības īpatnības, ir iespēja izstrādāt, šim vecumposmam atbilstošu fizisko aktivitāšu vingrinājumus sociālo prasmju apgūšanai (sk. 1. tabulu).

1. tabula. Bērna attīstība 5-6 gadu vecumā

Kustību attīstība	Roku un pirkstu veiklība	Valoda	Uztvere un domāšana	Sociālā attīstība	Emocionālā attīstība
Lec uz vienas kājas. Lec ar abām kājām uz priekšu. Šūpojas šūpolēs, rāpjas. Var nostāvēt uz vienas kājas vismaz 10 sekundes.	Pēc parauga uzzīmē trīsstūri un citas ģeometriskas figūras. Var uzzīmēt cilvēku. Spēj uzzīmēt dažus drukātos burtus. Spēj patstāvīgi apģērbties un noģērbties. Ēd, lietojot karoti, dakšiņu un reizēm arī nazi. Ir apguvis tualetes lietošanas iemaņas.	Spēj atstāstīt daļu no stāsta. Spēj pateikt teikumu, kas sastāv vairāk nekā no 5 vārdiem. Lieto nākotnes formu. Prot pastāstīt par savu ģimeni. Prot pastāstīt sižetisku stāstu. Lieto darbības vārdus nākotnes formā atbilstoši situācijai	Prot skaitīt līdz 5. Prot pareizi nosaukt vismaz 4 krāsas. Izprot jēdzienus: lielāks, mazāks, vairāk, mazāk. Ir izpratne par ikdienišķām lietām (nauda, ēdiens, sadzīvē lietojamās ierīces).	Grib iepriecināt draugus. Grib līdzināties draugiem (būt tāds kā viņi). Patīk dziedāt, dejot un tēlot. Izrāda lielāku patstāvību (piem., izlemj kādas drēbes uzģērbt).	Spēj atšķirt realitāti no fantāzijas. Rīkojas un darbojas atbilstoši situācijai.

Lai noskaidrotu, kas ir sociālās prasmes, vispirms ir jāapskata socializācijas jēdziens.

Līdz ar bērnu ienākšanu pasaulē sākas tā socializācijas process, kuru nosaka bērna apkārtējā vide un audzināšana. Tiek apgūtas sociālās prasmes un zināšanas veiksmīgai, sabiedrībā pieņemtai pieaugušā dzīves veidošanai.

Socializācija – cilvēka garīgās būtības veidošana, pakāpeniski (no dzimšanas) viņu iesaistot sabiedrības struktūrās (sociālā vidē), tas nozīmē:

- Sociālo normu,
- Darbību un spēju,
- Garīgo vērtību apgūšanu (Psiholoģijas vārdnīca, 1999).

Visintensīvāk šis process notiek bērnībā (Ceļā uz skolu, 2012).

Tā kā socializācijas process visintensīvāk notiek bērnībā, tad liela nozīme ir sociālai videi, kurā notiek bērna pirmā socializācija – tā ir ģimene, uzskata A. Vilciņa, I. Pūpola, G. Smutova “ Sociālo prasmju attīstīšanas programma sākumklāšu audzēkņiem”.

A. Špona uzskata, ka socializācija sākas reizē ar augļa attīstību. To nevar palūkot atrauti no ģimenes, sociālās grupas, sabiedrības kopumā. Socializācijas gaitu, protams, nosaka arī iedzimstošie mehānismi, nervu darbības tips un tās attīstība, tomēr noteicošais būs cilvēka pieredze, ko viņš gūst visas dzīves laikā. Cilvēks pilnvērtīgi var attīstīties tikai sociālajā vidē, pārņemot apkārtējās sociālās vides pieredzi; tiek apgūtas zināšanas, attieksmes, prasmes, veidojas vērtību orientācija, uzvedība, bērns apgūst sociālās lomas.

Socioloģijas skaidrojošajā vārdnīcā, socializācija tiek aplūkota personības sociālo lomu apguves kontekstā, visa mūža garumā, kad veidojas un attīstās personības vērtību, normu, atziņu un tradīciju sistēma.

Socializācija noris pa posmiem. Tajos spilgti izpaužas vecumposma īpatnības:

- Pirmslomu stadija (līdz 3 gadu vecumam);
- Lomu un statusu uzspiešana (3 – 5 gadi);
- Spēļu repertuāra stadija (5 – 7 gadi);
- Bērnām ļoti nepieciešama sabiedrība – saskarsme ar vienaudžiem. Galvenā darbības

forma ir rotaļa. Spēlējoties bērni:

- Atdarina pieaugušos
- Izsaka savas domas
- Apgūst dzīvei nepieciešamās lomas
- Mācās analizēt savu darbību
- Mācās sadarboties ar citiem. Sociālajā uzvedībā parādās jauna kvalitāte – izvēles iespēja:
- Ko spēlēt
- Ar ko spēlēt
- Kā ģērbties
- Ar ko draudzēties.

(“Ceļā uz skolu”, 2012).

Psiholoģe I. Lika secina, ka socializācijas procesā bērns mācās to, kā:

- izturēties – kā emocionāli reaģēt dažādās situācijās;
- kādā veidā izzināt apkārtējo dabas un sociālo vidi;
- adaptēties sabiedriskai dzīvei un tās nosacījumiem;
- organizēt savu sadzīvi;
- efektīvi piedalīties starppersonu saskarsmē un kopīgajā darbībā

- pārdzīvot un izrādīt dažādas jūtas.

Autores A. Vilciņa, I. Pūpola, G. Smutova akcentē, ka kā vienu no ļoti spēcīgām jūtu emocijām var minēt dusmas. Tās parasti tiek veicinātas, ja tiek ierobežota fiziskā vai psihiskā brīvība. Šīm emocijām socializācijas procesā jāpievērš īpaša uzmanība, jo atklāti izrādīt dusmas sabiedrībā nav pieņemami. Tajā pašā laikā, ja bērnam neļauj izpaust dusmas par kādu nodarījumu, tas var veicināt agresiju un psihosomatiskās saslimšanas. Tāpēc nepieciešams iemācīt bērnam izpaust savas protesta jūtas, aizkaitinājumu un naidu civilizētā veidā – nekliegt, nedraudēt, neizsmiet un tamlīdzīgi, bet mācīties izteikt vārdos, ko konkrētajā brīdī bērns jūt (esmu apbēdināts, aizkaitināts, sarūgtināts, zaudēju galvu, protestēju).

Socializācija notiek ģimenē, pirmsskolas izglītības iestādē, skolā un citās vietās, kur bērns uzturas. Šo procesu ietekmē pazīstami un mazpazīstami cilvēki, grāmatas, filmas un plašsaziņas līdzekļi. Visintensīvāk, socializācija notiek bērnībā un jaunībā, taču tā arī turpinās arī cilvēku brieduma periodā (Ceļā uz skolu, 2012).

Socializācijas prasības – pacietība, rēķināšanās ar citiem, robežu apguve .

Ņemot vērā dažādās socializācijas definīcijas, socializācijas mērķis varētu būt ikviena cilvēka dzīves darbības nodrošināšana, viņa harmoniskai attīstībai un psiholoģiskā komforta nodrošināšanai.

Ņemot vērā šos dažādos socializācijas procesa skaidrojumus, sociālās prasmes sevī ietver:

- prasmes, kas veicina sazināšanos ar citiem cilvēkiem – prasme izteikt savu viedokli, spēja lūgt atbalstu un palīdzību situācijās, kad tas ir nepieciešams;
- prasmes, kas veicina saskarsmi ar citiem cilvēkiem – prasme pozitīvi izturēties pret līdzcivīļiem, prasme veidot draudzīgas attiecības;
- prasmes, kas veicina sadarbību ar citiem cilvēkiem – prasme strādāt komandā, prasme pieņemt lēmumu;
- prasme spriest – prasme izvairīties no konflikta, prasme risināt problēmas, prasme pieņemt lēmumu, prasme uzņemties atbildību;

No tā izriet, ka sociālās prasmes ir prasmes sadzīvot, veidot pozitīvas attiecības ar citiem, būt iecietīgam un saprotošam pret atšķirīgo viedokļos un uzskatos. Pie sociālajām prasmēm nosacīti pieder arī sevis iepazīšana, jo nav iespējams saprast citus, nepazīstot pašam sevi. Sevis izprašana sevī ietver arī savu emociju izprašanu, pārvaldīšanu un atbilstošu izpaušanu.

Kas tad ir sociālās prasmes?

Sociālās prasmes – prasmju veids, kas nodrošina sociālo attiecību izveidi ar citiem cilvēkiem, lai sasniegtu konkrētus sociālos mērķus. S. Omārova uzskata, ka sociālās prasmes ir paņēmienu apguves pakāpe, kas ļauj izprast sociālās dzīves būtību, sekmē cilvēka iekļaušanos sabiedrībā un pareizu orientēšanos savā sociālajā apkārtnē.

Kas tad ir sociālās prasmes?

Sākumā aplūkojam terminu “sociāls”.

S. Omārovas skatījumā termins “sociāls” attiecas uz cilvēku savstarpējo mijiedarbību, bet “prasmes” – uz noteiktas darbības un uzvedības modeļa izvēli konkrētā situācijā.

Kas ir prasmes?

S. Omārova savā grāmatā “Cilvēks dzīvo grupā” apraksta sociālās prasmes šādi:

Sociālās prasmes – prasmju veids, kas nodrošina sociālo attiecību izveidi ar citiem cilvēkiem, lai sasniegtu konkrētus sociālos mērķus. Viņa uzskata, ka sociālās prasmes ir paņēmienu apguves pakāpe, kas ļauj izprast sociālās dzīves būtību, sekmē cilvēka iekļaušanos sabiedrībā un pareizu orientēšanos sociālajā apkārtnē (A. Vilciņa, I. Pūpola, G. Smutova, 2015).

Sociālās prasmes ietver sevī jūtīgumu pret apkārtējiem cilvēkiem, izpratni par slikto un labo, saudzīgu attieksmi pret lietām, prasmi kontaktēties ar vienaudžiem un pieaugušajiem, respektēt citu viedokli un piedāvāt savu viedokli, prasmi patstāvīgi izvēlēties nodarbošanos, iesaistīties rotaļās.

Latvijas pedagoģijas pētniece Andersone secina, ka sociālās prasmes ir izteikt savas domas un uz klausīt citus, prasme ievērot noteikumus un darboties komandā, prasme organizēt savu laiku, prasme vērtēt sevi un citus, cieņas, sapratnes un iecietības izpausmes.

Jebkuram cilvēkam, lai iekļautos sabiedrībā ir nepieciešamas sociālās prasmes, jo ikdienas dzīvē – pirmsskolas grupā, mājā, skolā ir nepieciešamība kontaktēties ar citiem cilvēkiem. Jo labāka būs prasme veidot attiecības, jo veiksmīgāk bērns spēs piedalīties mācību procesā.

Nonācis funkcionālā vidē, indivīds apgūst sociālās prasmes, kas nepieciešamas, lai dzīvotu un labi justos sabiedrībā. Pirmā saskarsme notiek ģimenē ar draugiem, radiem, vēlāk skolā, darba vietā un citos sociālajos tīklos, taču, ja bērībā šī vide ir destruktīva, sociālās prasmes var tikt attīstītas darbībai sociāli nepieņemamā veidā un persona var kļūt sociāli nekompetenta – nebūt gatava dzīvot pieaugušā dzīvi sociāli pieņemamā veidā (R. Kaņepēja, Z. Gaugere, 2012).

Cilvēks pēc savas dabas ir sabiedriska un viņam nepieciešami kontakti ar sev līdzīgiem. Iegūstot sociālo pieredzi, esot saskarsmē ar citiem cilvēkiem, kā arī iesaistoties sociālajās attiecībās un procesos, cilvēks kļūst par personību, par sociālo indivīdu.

Pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju līmeņu kategorijas.

1. Bezdarbības uzvedība. Bērns nepiedalās apkārtējo bērnu rotaļās. Viņš stāv uz vietas, seko skolotājam vai klīst apkārt.

2. Vērotāja uzvedība. Bērns pavada daudz laika, vērojot, ko dara citi bērni, un pat sarunājas ar tiem, bet neiesaistās vai nesadarbojas ar pārējiem.

3. Rotaļa vienatnē. Bērns iesaistās rotaļu darbībās, bet spēlējas vienatnē, nevis ar citiem.

4. Paralēlā darbošanās. Bērns spēlējas viens pats, bet blakus citiem un bieži izmanto viņu rotaļlietas vai materiālus.

5. Asociatīvās rotaļas. Bērns spēlējas ar citiem bērniem, izmantojot tos pašus materiālus, sarunājoties ar pārējiem, bet viņš darbojas neatkarīgi un nepakļauj savas intereses pārējās grupas interesēm.

6. Sadarbības rotaļas. Bērns spēlējas kopā grupā, kas ir organizēta, lai veiktu kādu konkrētu uzdevumu. Katrs grupas dalībnieks ir uzņēmies kādu lomu

(D. Dzintare, I. Stangaine, 2005).

1.3. Fiziskās aktivitātes pirmsskolā

Fiziskai aktivitātei un veicamajām kustībām ir būtiska nozīme ikviena cilvēka attīstībā un arī veselības saglabāšanā, jo jebkura organisma kustība, kas tiek veikta ar muskuļu palīdzību, patērē enerģiju. Nozīmīgākais posms cilvēka attīstībā ir tieši pirmsskolas vecums, kad bērns aug, attīstās, šajā laikā veidojas bērna personības, pasaules uzskata pamats, tiek likti pamati visām viņa turpmākajām zināšanām, prasmēm un attieksmēm. Viņa attīstība notiek atbilstīgi zināmām likumsakarībām, jo bērns kā individualitāte ietver sevī tās īpašības, kas izpaužas viņa personībā, pieredzē. Bērna psihiskā, sociālā un fiziskā attīstība, apkārtējās pasaules izziņas process, organisma funkcionālo spēju pilnveidošana, fizisko īpašību veidošana iespējama tikai aktīvas darbības laikā.

Fiziskai aktivitātei un veicamajām kustībām ir būtiska nozīme ikviena cilvēka attīstībā un arī veselības saglabāšanā, jo jebkura organisma kustība, kas tiek veikta ar muskuļu palīdzību, patērē enerģiju (Casperden, Powel, Christenson, 1985, 126).

I. Osokina min, ka, lai nodrošinātu organisma fizioloģiskās funkcijas, pirmsskolas vecuma bērnam nodrošināmas iespējas katru dienu vismaz 3-4 stundas pavadīt svaigā gaisā, aktīvi kustoties un darbojoties. Pirmsskolēnam šīs aktivitātes visbiežāk ir saistītas tieši ar dažāda veida spēlēm, rotaļām.

Kustībās ir iespēja paust savu fizisko un garīgo možumu, koncentrēšanās spējas, uzmanību, emocionālos pārdzīvojumus un jebkura darba produktivitāti. Kustībā uz āru izpaustie iekšējie pārdzīvojumi dod iespēju izdzīvot izraisītās emocijas un atbrīvot sevi no negatīvām emocijām (Bankl, Mayr, Witoszynskij, 2009).

Agrās bērnības un pirmsskolas vecumā bērna skelets vēl ir vāji attīstīts, tāpēc kustībām ir liela nozīme bērna vispārējā fiziskajā attīstībā un stājas veidošanā, raksta G. Eigima un S. Laizāne.

Nepieciešamība realizēt fiziskās aktivitātes ir visiem cilvēkiem – sākot no bērna līdz pat sirmgalvjiem.

Pirmsskolas vecumā kustību analizators ir sensomotorās integrācijas mehānisms. Fiziskās aktivitātes veicina augšanas procesu, tāpēc samazinās garīgā stresa negatīvās izpausmes (I. Bula- Biteniece, R. Jansone, K. Piech, 2013).

A. Fernāte (Fernate, 2002, 2008), veicot pētījumu sporta pedagogijā, secināja, ka sporta uzdevums ir harmoniskas personības veidošana, kas balstās uz audzināšanu, attīstīšanu un izglītošanu, un nosauc četras sporta pamatfunkcijas: izglītojošā, veselību veicinošā, sociālā un kultūrā.

Regulāras fiziskās aktivitātes veicina bērnu garīgo veselību, augšanu un vispārējo attīstību. Fiziskās slodzes samazina uzbudināmību, depresiju un sasprindzinājumu, pozitīvi ietekmē ne tikai jaunībā, bet jebkurā vecumā.(Cardon, Haerens, Vestraete, Bourdeaudhuiji, 2009).

Pirmsskolas vecumā bērni labprāt kustas, jo tas apmierina bērna organisma nepieciešamību pēc kustībām, un, saprātīgi to izmantojot, var labvēlīgi iedarboties uz bērna organismu.

Bērna dabiskais stāvoklis ir nepārtraukti darbībā, kustībā, emocionālās rotaļās. Viņu nogurdina nevis aktīva darbība, bet gan pasīvas un vienvēidīgas kustības, jo tā ir viņa iekšējā būtība visu laiku atklāt ko jaunu, veidot kustību pieredzi. Nepietiekama bērna fiziskā sagatavotība var atsaukties uz viņa uzvedību, spēju kontrolēt emocijas un uztvert jauno (I.Bula- Biteniece, R. Jansone, K. Piech, 2013).

Nevienā citā vecumā fiziskā aktivitāte nav saistīta tik cieši ar kopējo audzināšanu kā pirmajos piecos gados, jo pilnveidojas bērna kustību prasmes, mudinot viņu izpildīt arvien grūtākas darbības, kas vienlaicīgi attīstīta arī viņa apķērību, gribu, raksturu, uzstājību, pieradina pie fiziskajām aktivitātēm (Mandigo, Francis, Lodewyk, Lopez 2009).

Fiziskajās aktivitātēs galvenie līdzekļi un metodes, kuras pielieto pamatprasmju apguvei, ir:

- fiziskie vingrinājumi;
- kustību rotaļas;
- šķēršļu joslas.

Gan sociālās, gan lietu vides nozīme mācīšanās procesā pirmsskolā ir būtiska, kas atspoguļojas arī vienā no bērna darbības jomām – rotaļās. Rotaļas ir viens no galvenajiem faktoriem, kas sekmē bērna attīstību un ir galvenā izglītošanās procesa darbība. Rotaļa – būtiskākā bērības sastāvdaļa, bērna attīstības un audzināšanas pamatveids, ar kuru bērni vispusīgi izkopj un pilnveido savus fiziskos un garīgos dotumus un dotības. Pedagoģis O. Svenne (1930) par bērnu un rotaļu raksta: „Rotaļa ir brīnišķīgs tilts, kurš savieno bērna neaptveramo un nepiepildāmo „es gribu” ar viņa maziņo un nespējīgo „es varu”. Tas viss rada bērnam prieku. Prieks rodas, ja viņam ir iespējas izmēģināt līdz šim vēl nenojaustas spējas.” Latvijā lielu ieguldījumu rotaļu izpētē ir devusi D. Dzintere (1984, 2000, 2005, 2007), skatot rotaļas nozīmi

bērna attīstībā un personības veidošanā pirmsskolā. Rotaļa ir daudzfunkcionāla un unikāla, jo tā bērnu māca, pilnveido, audzina, attīsta, socializē, izklaidē un dziedina. Pētījumā rotaļa tiek skatīta kā: - bērna aktivitāte; - aktivitāte bērna attīstībai kopveselumā; - bērna un pieaugušā mijiedarbība. Rotaļās bērns ir vispatiesākais, jo, kā norāda I. Plotnieks (1988), vērojot bērnu rotaļās, var uzminēt ļoti daudz un redzēt viņa neizsīkstošo enerģiju darboties. Tā kā rotaļāšanās ir novērota arī pie dzīvniekiem (Миллер, 1999), tad var teikt, ka rotaļa ir cilvēka darbība jau instinktu līmenī. Bērna audzināšana bērnībā balstāma uz paša bērna aktivitāti, kas ir iedzimta un nepieciešama bērna vajadzību apmierināšanai – apgūt un izzināt (Vīgule, 1998; Plotnieks, 1988). Kā viena no galvenajām aktivitātēm pirmsskolas vecumā bērniem ir rotaļa. Rotaļādamies bērns iepazīst sevi un savu apkārtni, veido savu „Es” tēlu. Rotaļā bērns attīstās kā individualitāte. Rotaļa bērnā rosina ārējās darbības, kas izpaužas dažādās kustībās un iekšējās darbībās – emocijā, gribā, vajadzībās (Dzintere, Stangaine, 2007). Darbojoties bērns izsaka savu attieksmi, vajadzības, interesi, gribu un emocijas. Rotaļā caur fiziskajām un garīgajām aktivitātēm bērns izmēģina dzīvei nepieciešamās pamatprasmes un atklāj pasauli sev caur saprotamāko un tuvāko skatpunktu (Džeimsa, 1995). Bērna aktivitāti veicina bērna interese, ja rotaļa atbilst viņa vajadzībām, tad bērnam svarīgāks ir process, nevis sasniedzamais rezultāts. Arī J. Komenskis (1992) norāda, ka bērniem patīk rotaļas, jo tās atbilst viņa dabai.

Vecumposms no dzimšanas līdz pieciem gadiem ir arī kritiskais brīdis bērna attīstībā, lai izveidotu veselīga dzīvesveida uzvedības modeļus, kas turpmāk ietekmēs paradumus vēlīnā bērnībā, pusaudža un pieaugušā vecumā (I.Bula Biteniece, R. Jansone, K. Piech, 2013).

Laika posmā no 5-6 gadiem turpina attīstīties arī bērna raksturs. Tā izveidi ietekmē gan iedzimtība, gan audzināšana, gan vide kopumā. Sešu gadu vecumā bērni turpina apgūt saskarsmes prasmes un iemaņas ar pieaugušajiem un vienaudžiem, apgūt saskarsmes normas un etalonus. Pieaug bērnu komunikabilitāte. Sociālā pieredze un saskarsme ar apkārtējiem palīdz bērnam pirmsskolas vecumposma beigās rast savus vērtējuma kritērijus, lai paustu attieksmi pret pasauli.

Pirmajos sešos dzīves gados bērnam jāuzkrāj daudzveidīga sajūtu pieredze. Tas ir pamats viņa intelektuālajai, personības un sociālajai attīstībai. Bērni, kuru zinātkāre un kustību vajadzība netiek apmierināta, atpaliek attīstībā no saviem vienaudžiem. Piedaloties kustību rotaļās, bērni reaģē uz daudziem kairinājumiem. Rotaļas ir labs veids, kā uzkrāt jaunu maņu pieredzi, jo rotaļājoties un spēlējoties bērns ir modrs, viņš gaida kairinājumu, un gaidīts kairinājums tiek uzņemts ātrāk un efektīvāk nekā gaidīts, un pozitīvs – ātrāk nekā negatīvs (I. Bula – Biteniece, R. Jansone, K. Piech, 2013).

1.4. Rotaļu loma bērna attīstībā

A. Bakisa norāda, ka rotaļa liecina par bērna fizisko, psihisko un intelektuālo veselību, attīsta humora izjūtu, sniedz prieku un apmierinājumu. Tas ir pats labākais veids zināšanu apguvei, jo bērns ik brīdī, pats to neapzinādamies. Dažādas spēles un rotaļas palīdz bērnam attīstīt un pilnveidot spēju draudzēties, vingrina sociālo saskarsmi, trenē spējas būt līderim un vienlaikus – prasmi pakļauties. Rotaļas palīdz attīstīt prasmi uzvarēt un zaudēt ar godu – abas pieredzes ir vienlīdz svarīgas turpmākajā bērna dzīvē. Rotaļājoties bērns gan atdarina, gan parodē – arī šīs prasmes lieti noder dzīves gaitās. Rotaļā bērns apgūst toleranci pret rotaļbiedriem, attīsta savu iztēli un radošumu.

Rotaļu darbība liek pamatu turpmākajai dzīvei – ne velti radies teiciens: “Kāds bērns ir rotaļā, tāds viņš būs dzīvē”. K. Dēķēns akcentējis, ka rotaļā bērns parāda savu personību, savas tieksmes, vēlmes un tikumus, jo rotaļa nāk no indivīda iekšējās dziņas, kura nosaka saturu, veidu, ilgumu.

Spēles un rotaļas ir pirmsskolas vecuma bērnu vadošās darbības. Ar to palīdzību tiek mācīti un organizēti pirmsskolas vecuma bērni. Spēles un rotaļas palīdz attīstīt uzmanību, atmiņu, vērīgumu, atjautību un citas psihiskās īpašības. Darbošanās pārī arī spēlē ir viena no vienkāršākajām metodēm, kas mācīšanās un spēlēšanās procesu padara daudz efektīvāku – bērni jūtas drošāki, viņi paskaidro viens otram uzdevumu, uzdod jautājumus, veidojas aktīva attieksme pret darāmo darbu.

D. Dzintere un I. Stangaine formulē, ka psihologi, raksturojot priecīga un laimīga bērna attieksmi pret dzīvi, lieto jēdzienu *rotaļu pozīcija*. Psihologi uzskata, ka tā ir viena no svarīgākajām personības īpašībām. Viņi aicina pieaugušos ļaut bērniem būt rotaļīgiem visu laiku. Bērnu rotaļīgums ir dabas dāvana, mazuļa psihiskās un fiziskās veselības rādītājs. Pieaugušie, kuri stimulē un atbalsta bērna rotaļīgumu, vienlaikus bagātina arī bērna iekšējo pasauli, attīsta fantāziju un ceļ bērna pašapziņu. *Rotaļu pozīcija* veicina bērna aktivitāti un vēlmi darboties, palīdz attīstīties gan intelektuāli, gan emocionāli.

Dž. Bruners atzīmē vairāka radošās rotaļas īpatnības.

- Rotaļa ir iekšēji motivēta darbība. Tā it kā mīkstina dažādu kļūdu un neveiksmju smagumu un ir lieliska līdzeklis apkārtējās pasaules izzināšanā.

- Rotaļā ir vāji izteikta saikne starp mērķi un līdzekļi. Tas nozīmē, ka bērni ne katru reizi tiecas pēc noteikta mērķa un meklē līdzekļus tā sasniegšanai

Ja bērns rotaļā aktīvi darbojas, attīstās viņa spējas (sociāli emocionālās, kognitīvās, kreatīvās, fiziskās) (Wood, Attiefield, 1996). Tāda rotaļa izraisa bērnam interesi, prieku, viņš sacenšas (mācās) pielietojot rotaļā savas zināšanas, prasmes. Agrīnās pieredzes kvalitāte un kvantitāte ir nākamās garīgās attīstības pamats. Tāpēc, rotaļājoties ar bērnu, viņam jādod

domāšanas, izgudrošanas, mācīšanās mehānisms – viss, kas balsta prāta rosību, kas ir ļoti vērtīgs tajā brīdī un tik pat daudz dos arī vēlāk. (Bakisa, Romēns, 1997,11).

I. Stangaine uzskata , ka tieši rotaļā vissekmīgāk var īstenot 21. gadsimta izglītībā izvirzītos četrus svarīgākos nosacījumus izglītības reformu īstenošanai:

- mācīties zināt – tas nozīmē, ka rotaļā pilnveidojas ne tikai bērna valoda, matemātiskie priekšstati, sensomotorās prasmes, bet arī pašmotivācija, vēlme mācīties;
- mācīties darīt – tas nozīmē nesēdēt bezdarbībā, bet atrast nodarbošanos – atrast vietu, kur rotaļāties, pagatavot neesošās rotaļlietas, pārvarēt dažādas grūtības, sakārtot savu rotaļu vietu;
- prasme dzīvot kopā, sadzīvot – tā ir prasme apvienoties kopīgā rotaļā, citu un sevis izpratne rotaļās, spēja iejusties citu un savos pārdzīvojumos, izvairīties vai atrisināt konfliktus;
- būt pašam – to vislabāk bērns izjūt rotaļā, kur izpaužas viņa Es, viņa pašapziņa un pašnovērtējums, viņa kreativitāte (Fulans, 1999).

Apkopojot iepriekš teikto, var secināt, ka rotaļu, īpaši lomu rotaļu, procesā attīstās prasmju kopums, kas nepieciešams dzīves darbībai:

- attīstās sociālās – bērns vingrinās savstarpējo attiecību regulēšanā, apgūst uzvedības normas, dialogrunas kultūru, dzīves prasmes (Beck, 2002; Newcombe, 2002; Lieģeniece, 1999; Purmale, 2002);
- pilnveidojas bērna valoda un runa, attīstās dialogrunas prasme (Bruner, 1987; Vigotskis, 1966; Arušanovs, 2004);
- valodas apguve un runas attīstība rotaļā ietekmē bērna intelektuālo attīstību un jūtas (Miller, 1999; Piažē, 2002)
- attīstās bērna iztēle, prasme radoši izmantot savu pieredzi runā, rotaļu darbībās (Vigotskis, 1997; Rodari, 1988);
- attīstās bērna pašapziņa (Kons, 1982; Romenkova, 1999).

Rotaļa ar savu specifiku sekmē bērna garīgo attīstību un tai piemīt audzinoša un attīstoša funkcija:

- Tā sniedz iespēju praktiski darboties;
- Ļauj izpausties;
- Uzlādē un attīsta bērnu emocionalitāti;
- Veicina un attīsta iztēli un izdomu;
- Pilnveido uztveri un domāšanu;
- Nostiprina atmiņu;
- Veido iemaņas un prasmes;
- Rosina sakārtoties iekšēji – līdzsvaro;

- Sniedz prieku;
- Dod iespēju izlādēt uzkrāto enerģiju – gan pozitīvo, gan negatīvo;
- Ļauj atbrīvoties no agresivitātes
- Veido un nostiprina gribu;
- Atklāj bērna īpašības;
- Attīsta intereses un veido pašvērtējuma spēju;
- Sniedz gandarījumu un apmierinājumu – pašrealizācijas prieku.

Bērnu sadarbības veidi rotaļā

J. A. Students atzīmē, ka “bērnu dzīvē novērojama pakāpeniska pāreja no atsevišķām (nindividūālajām) uz kopības (kolektīvajām) rotaļām. Sākumā bērns rotaļājas viens pats, bet vēlāk kopā ar citiem” [87,286]. Pedagoģs to izskaidro šādi:

- Mazbērns vairāk ir individuālists, sociālās intereses viņam vēl ir nepazīstamas;
- 5. Dzīves gadā bērņā mostas sociālās intereses. Viņš grib būt citu vidū, lomū uzņēmšanās jau prasa zināmu gatavību un apzinīgumu;
- 6-7 gadu vecumā pārsvarā visi rotaļu veidi ir kopības rotaļas, un varbūt savas mājas dzīvē mazais skolēns nereti izvēlas tādu vai citādu individuālu rotaļu. Sava loma piemīt sociālajai apkārtnei un individualitātei.

Pagājušā gadsimta trīsdesmitajos gados zinātniece M. Partena (*M. Parten*) izstrādāja bērnu rotaļu sadarbības līmeņus.

R. Kaņepēja un Z. Gaugere uzskata, ka sociālās pieredzes apgūvē liela loma ir pašiem bērņiem. Bērņi savstarpēji rotaļājoties, iegūst pieredzi, ko pieaugušie tik labi nespēj viņiem dot. Bērņiem sadarbojoties un draudzējoties, attīstās trīs galvenās sfēras:

- rodas iespēja apgūt sociālās iemaņas;
- tiek veicināta sociālā salīdzināšana;
- tiek attīstīta piederības izjūta grupai.

Dažreiz vērojami bērņi, kas intelektuāli attīstīti, bet, tā kā dzīvojuši ģimenē, kurā ir tikai pieaugušie, viņiem nav pieredzes saskarsmē ar vienaudžiem. Piecu gadu vecumā, atnākot uz pirmsskolas grupu, ir vērojamas adaptācijas grūtības. Sociālo uzvedību (gan to bērnu, kuriem ir pieredze saskarsmē, gan to bērnu, kuriem nav pieredzes) var vērtēt pēc vairākiem rādītājiem:

- kontaktu dibināšanas raksturs;
- adaptācijas raksturs un gaita;
- sociālās aktivitātes līmenis;

- sociālās izturēšanās īpatnību izpausmes – pašpārliecinātība, ietiepīgums, bailes, iedomība, mīlīgums, neuzņēmība, kautrība.

Viens no galvenajiem rādītājiem ir kontaktu dibināšanas prasme – labprāt un droši vai atturīgi un piesardzīgi. Ņemot vērā šo kontaktu dibināšanas raksturu iespējams daļēji paredzēt bērna spēju vai nespēju iekļauties bērnu grupā. Pēc 5 gadu vecuma sasniegšanas bērna vadošā darbība ir lomu – sižeta rotaļa. Tieši rotaļā, arī ar pieaugušo palīdzību bērns nodibina plašākas attiecības ar apkārtējo pasauli, nekā tas ir šaurākā ģimenes lokā (R. Kaņepēja, Z. Gaugere, 2012).

I. Studente akcentē, ka pirmsskolas vecumā bērnam ir nepieciešams apgūt daudz kulturālas uzvedības prasmes un iemaņas. Bērni vingrinās sveicināšanā. Šai vecumā bērns jāiemāca sveicināt pazīstamus cilvēkus, sarunā ar pieaugušajiem lietot vietniekvārdus “jūs”, bērni jāmudina piedāvāt ciemiņam apsēsties, palaist pieaugušo pa priekšu, vajadzības gadījumā lietot pieklājības vārdu “lūdzu” un “paldies”.

L. Vigotskis parāda, cilvēkam (bērnam) jau no dabas ir vēlme pārvaldīt savu uzvedību. Mijiedarbība ar sociālo vidi sekmē šo procesu. Teiktais rosina pieaugušo palīdzēt bērnam sevis regulācijā.

Piecu sešu gadu vecums ir bērna intelektuālās attīstības, sociālās gatavošanas un emocionālās nobriešanas sensitīvais periods. Bez atbilstošas šim vecumam piemērotas intelektuālās un garīgās barības un bez mērķtiecīgām pieaugušo rūpēm netiks apmierinātas bērna izziņas, saskarsmes, augšanas, stimulācijas vajadzības un nenotiks viņa spēju un iespēju attīstība.

I. Puškarevs atzīst, ka ar katru gadu lielāka kļūst viņa kustību un runas aktivitāte, bērns aizvien vairāk tiecas izzināt apkārtni un uz to iedarboties. Tas spilgti izpaužas viņa rotaļās. No rotaļām izaug darba aktivitāte. Tad darbam pievienojas mācības. Tā pamazām bērna pirmatnējā aktivitāte pāraug apzinīgā darbības procesā, kurā viņš attīsta savu personību.

Kustību apvienošana ar pieaugušā paraugu, interesantu inventāru, ar atbilstīgā intonācijā izrunātiem vārdiem un mīmiku, kas veicina bērna pozitīvas emocijas un līdz ar to sekmē intelektuālo attīstību, paātrina valodas apguvi, stimulē citus psihiskos procesus. Īpaši nozīmīga ir priekšmetiskā darbība, kad bērns darbojoties izmanto dažāda rotaļlietas, kas viņam ir saistošas un interesantas. Kopējā saskarsmes procesā ar pieaugušo tiek izzinātas šo priekšmetu īpašības un pielietojamības iespējas (piemēram, bumba – apaļa, maza, mīksta, krāsaina, ko var izmantot ripināšanai, mešanai, velšanai, tā atlec no grīdas un to var noķert). Darbojoties ar priekšmetiem, bērnam veidojas pieredze par konkrēto priekšmetu, ko viņš izzina patstāvīgās darbībās un atdarinot pieaugušo. Šajās darbībās kā noderīgs darbarīks, darbošanās instruments atklājas valoda (Zimmer, 2010).

Kustībās ir iespēja paust savu fizisko un garīgo možumu, koncentrēšanās spējas, uzmanību, emocionālos pārdzīvojumus un jebkura darba produktivitāti. Kustībā uz āru izpaustie iekšējie pārdzīvojumi dod iespēju izdzīvot izraisītās emocijas un atbrīvot sevi no negatīvām emocijām (Bankl, Mayr, Witoszynskij, 2009).

Ņemot vērā pedagoģiskajā un psiholoģiskajā literatūrā izteiktās atziņas un saskaņā ar Pirmsskolas izglītības programmā noteiktajiem pamatuzdevumiem bērna attīstībai var izvirzīt vairākus bērna sociālo prasmju vērtēšanas rādītājus:

- izrāda pozitīvu attieksmi pret sevi un pārējiem (darbojas kolektīvā saskaņoti ar citiem).
- Labi saprotas ar pieaugušajiem
- Iesaistās grupu rotaļās
- Darbojas mazā grupā kopā ar vienu vai diviem bērniem
- Spēj dalīties ar citiem
- Māk gaidīt savu kārtu un dot vietu nākamajam
- Paļaujas uz sevi – saskaroties ar grūtībām, parada problēmu risināšanas spējas, lūdz palīdzību, ja tā nepieciešama
- Respektē savas un citu tiesības, spēj kontrolēt savu uzvedību atbilstoši situācijai (“Ceļā uz skolu”, bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguvei, 2012).

2. Pētījuma rezultāti par bērnu sociālajām prasmēm fiziskajās aktivitātēs

2.1. Pētījuma metožu izvēles pamatojums un apraksts

Lai pierādītu hipotēzi, tika izvirzīti pētījuma uzdevumi:

- Analizēt zinātniski metodisko, pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par sociālo prasmju apguvi pirmsskolā.

- Noteikt bērnu sociālās prasmes
- Izstrādāt fizisko aktivitāšu vingrinājumus

Pētījuma veikšanai tika izmantotas šādas metodes:

- Pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras analīzi
- Pedagoģiskā novērošana: novērošana ir sistemātiska indivīda vai grupas uzvedības apsekošana konkrētos apstākļos, ir viena no psiholoģijas galvenajām metodēm. Novērošanu kā empīrisku pētniecības metodi lieto, lai iegūtu informāciju, par pārbaudītu hipotēzi, teoriju, teorētisko pētījumu patiesumu. Pēc novērošanas tieši uztvertā informācija tiek apkopota, skaidrota, vispārināta (Psiholoģijas vārdnīca, 1999).

- Vecāku anketēšana: Anketēšana ir informācijas iegūšana un pētījuma metode, kurā informācijas iegūšanas līdzeklis ir anketa. Anketa parasti satur norādi par anketēšanas mērķi, jautājumiem. Anketēšana var notikt gan individuāli, gan grupās. Ar šo metodi īsā laikā var aptaujāt lielu skaitu respondentu. Rezultāti atkarīgi no pareizas aptaujājamo (respondentu) izvēles, jautājuma loka un formulējuma. Anketaptauju izmanto socioloģijā, valodniecībā, demogrāfijā, pedagoģijā (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000).

- Iegūto rezultātu analīze

2.2. Pētījuma norises apraksts

Pirms tika sākts pētījums, izanalizēju pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par sociālajām prasmēm pirmsskolā, fiziskajām aktivitātēm, vecumposma īpatnībām.

Sāku pētījumu ar novērošanas metodi, kuras priekšrocība ir tā, ka novērotājs neiejaucas novērojamā darbībā. Bērniem nezinot, veicu novērošanu. Pati arī strādāju grupā par audzinātāju un man ir iespēja bērnus vērot ikdienā. Bērni ir pieraduši pie manis, tāpēc viņi uzvedas dabiski. Veicot novērojumus, izvirzīju kritērijus – Bērna sociālo prasmju un iemaņu novērtējums. Izmantoju “Ceļā uz skolu” Bērna sociālo prasmju un iemaņu tabulu. Novērojumus fiksēju par katru bērnu atsevišķi. Novērojuma galvenais mērķis ir noskaidrot, ko bērns prot, kādas ir bērna sociālās prasmes un uz kādu zināšanu un prasmju pamata, izvirzot individuālus uzdevumus viņa attīstībai, veidot nākamās prasmes. Novērojumus veicu divas reizes, maijā un oktobrī.

Ar anketēšanas metodi (vecākiem) noteicu – Kā vecāki pavada brīvo laiku ar bērniem.

Izanalizējot iegūto informāciju, izstrādāju fizisko aktivitāšu kopumu izveidi sociālo prasmju apguvei pirmsskolas vecuma bērniem. Darba gaitā atlasīju dažādu autoru kustību rotaļas, fiziskās aktivitātes vingrojumus sociālo prasmju apgūšanai, uzsvāru liekot uz to, ka aktivitātes tiek organizētas pāros vai grupās, izmantojot vienu inventāru.

Kad biju visu izpētījusi un izstrādājusi fizisko aktivitāšu kopumu, savā un bērnu ikdienā ieviesu papildus radošas fiziskās aktivitātes tieši sociālo prasmju apgūšanai. Rotaļas tika organizētas, brīvajos brīžos, arī nodarbību laikā, pastaigas laikā.

Ieteikumi fizisko aktivitāšu - rotaļu vadīšanai:

- Skolotājam jābūt aktīvam, emocionālam. Jo interesantāks rotaļas izklāsts, jo bērnam lielāka motivācija aktīvi iesaistīties rotaļā.

- Rotaļai jābūt atbilstīgai bērna spējām

- Jāseko, lai katrs bērns būtu:

- rotaļu vadošais

- nostātos rindā, kolonnā pirmais (pārāk straujie, aktīvie bērni nedaudz jāpiebremzē un jāmudina, jāiedrošina kautrīgākie, nedrošākie).

2.3. Pētāmās pētījuma bāzes apraksts

Bērni tika pētīti pēc šīm kategorijām:

1. *Bezdarbības uzvedība.* Bērns nepiedalās apkārtējo bērnu rotaļās. Viņš stāv uz vietas, seko skolotājam vai klīst apkārt.

2. *Vērotāja uzvedība.* Bērns pavada daudz laika, vērojot, ko dara citi bērni, un pat sarunājas ar tiem, bet neiesaistās vai nesadarbojas ar pārējiem.

3. *Rotaļa vienatnē.* Bērns iesaistās rotaļu darbībās, bet spēlējas vienatnē, nevis ar citiem.

4. *Paralēlā darbošanās.* Bērns spēlējas viens pats, bet blakus citiem un bieži izmanto viņu rotaļlietas vai materiālus.

5. *Asociatīvās rotaļas.* Bērns spēlējas ar citiem bērniem, izmantojot tos pašus materiālus, sarunājoties ar pārējiem, bet viņš darbojas neatkarīgi un nepakļauj savas intereses pārējās grupas interesēm.

6. *Sadarbības rotaļas.* Bērns spēlējas kopā grupā, kas ir organizēta, lai veiktu kādu konkrētu uzdevumu. Katrs grupas dalībnieks ir uzņēmies kādu lomu

Pētījums tika veikts PII "X" vecākajā grupā (5-6 g.). Pētījumā piedalījās 14 bērni (8 zēni un 6 meitenes), viņu vecāki.

Bērnu raksturojums pirms pētījuma

(Bērnu vārdi mainīti)

- Gustavs Markuss – aktīvs. Ir draudzīgs, iesaistās rotaļās kopā ar citiem bērniem. Zina emociju izpausmes veidus (prieks, sajūsma, bēdas utt.). Darbojas mazā grupā kopā ar vienu vai diviem bērniem. Izrāda pozitīvu attieksmi pret sevi un pārējiem (darbojas kolektīvā saskaņoti ar citiem). Ievēro kultūrhigieniskās normas (tur kārtībā savu apģērbu, apavus, saudzē un sargā personiskās mantas). Organizē savu darba vietu uztur tajā kārtību. Izjūt pārākumu pār citiem. Izteikts līderis. Grūtības sagādā pāriešana no viena emocionālā stāvokļa uz citu. Izteikts līderis. Prot dalīties ar rotaļlietām. Prot izteikt savas domas un pamato izvēli. Socializējas sabiedrībā.

- Linda – Spēj kontaktēties ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Iesaistās grupu rotaļās. Spēj dalīties ar citiem. Māk gaidīt savu kārtu un dot vietu nākamajam. Paļaujas uz sevi – saskaroties ar grūtībām, parāda problēmu risināšanas spējas, lūdz palīdzību, ja tā nepieciešama. Respektē savas un citu tiesības, spēj kontrolēt savu uzvedību atbilstoši situācijai. Grūtības sagādā sadarboties mazā grupā kopā ar vienu vai diviem bērniem. Socializējas sabiedrībā.

- Olivers – kautrīgs, nepārliecināts par sevi. Nepatīk piedalīties fiziskajās aktivitātēs. Nelabprāt iesaistās kolektīvajās rotaļās. Labprāt ieņem novērotāja lomu. Nespēj noturēt uzmanību. Daļēji prot izteikt lūgumu, vērsties pēc palīdzības. Ir savi īpaši draugi. Darbojas pāri. Grūtības sagādā emociju kontrolēšana. Drošs jūtas pieaugušā klātbūtnē. Grūtības sagādā socializēšanās.

- Sanija – Ir draudzīga, iesaistās rotaļās kopā ar citiem bērniem. Vislabāk rotaļājas ar vienu vai diviem bērniem. Prot darboties kolektīvā saskaņā ar citiem. Zina emociju izpausmes veidus (prieks, sajūsma, bēdas utt.) spēj kontrolēt savu uzvedību atbilstoši situācijai. Prot sagaidīt savu kārtu, lai izteiktu domas un pamato izvēli. Labi saprotas ar pieaugušajiem. Daļēji paļaujas uz sevi – saskaroties ar grūtībām, parāda problēmu risināšanas spējas, lūdz palīdzību, ja tā nepieciešama. Socializējas sabiedrībā.

- Armands – Ļoti kustīgs, atvērts zēns. “Bremžu trūkums”. Nepārtraukti pievērš uzmanību. Neprot kontrolēt savu uzvedību, emocijas. Neprot dalīties ar citiem. Grūtības sagādā savas kārtas sagaidīšana, lai izteiktu domas, pamato savu izvēli. Konfliktus risina ar “dūres” palīdzību. Ievēro kultūrhigieniskās normas (tur kārtībā savu apģērbu, apavus, daļēji saudzē un sargā savas personiskās mantas). Pārtrauc pieaugušo sarunu. Daļēji socializējas sabiedrībā.

- Sandra – Aktīva, dzīvespriecīga meitene. Draudzīga, iesaistās rotaļās kopā ar citiem bērniem. Izrāda pozitīvu attieksmi pret sevi un pārējiem (darbojas kolektīvā saskaņoti ar citiem). Labi saprotas ar pieaugušajiem. Spēj dalīties ar citiem. Māk gaidīt savu kārtu un dotu vietu nākamajam. Paļaujas uz sevi – saskaroties ar grūtībām, parāda problēmu risināšanas spējas, lūdz

palīdzību, ja tā nepieciešama. Prot kontrolēt savas emocijas. Ir savaldīga. Uzklauša savas domas. Uzklauša citu domas. Prot dalīties ar rotaļlietām. Socializējas sabiedrībā.

- Andris – Noslēgts zēns. Komunikācijas grūtības. Galvenokārt uzturas vienatnē, izolējas no grupas. Ir jāiedrošina. Drošību meklē pie pieaugušā. Nelabprāt piedalās fiziskajās aktivitātēs. Nav īpaša drauga. Neprot dalīties ar rotaļlietām. Daļēji pazīst un prot nosaukt dažādas emocijas. Sagādā grūtības palūgt palīdzību. Nesocializējas sabiedrībā.

- Rozālija – Izrāda pozitīvu attieksmi pret sevi un pārējiem (darbojas kolektīvā saskaņoti ar citiem). Labi saprotas ar pieaugušajiem. Iesaistās grupu rotaļās. Darbojas mazā grupā kopā ar vienu vai diviem bērniem. Spēj dalīties ar citiem. Prot darboties kolektīvā saskaņā ar citiem. Spēj kontrolēt savu uzvedību atbilstoši situācijai. Respektē savas un citu tiesības. Māk gaidīt savu kārtu un dot vietu nākamajam. Paļaujas uz sevi – saskaroties ar grūtībām, parāda problēmu risināšanas spējas, lūdz palīdzību, ja tā nepieciešama. Daļēji socializējas.

- Gustavs – Ir draudzīgs, iesaistās kopīgās rotaļās kopā ar citiem bērniem. Spēj kontaktēties ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Prot darboties kolektīvā saskaņā ar citiem. Zina emociju izpausmes veidus (prieks, sajūsma, bēdas utt.), spēj kontrolēt savu uzvedību atbilstoši situācijai. Darbojas mazā grupā kopā ar vienu vai diviem bērniem. Respektē savas un citu tiesības, spēj kontrolēt savu uzvedību atbilstoši situācijai. Socializējas sabiedrībā.

- Nika – Uz iekšu vērsta meitene. Klusa. Grūtības sagādā palūgt palīdzību pieaugušajam. Ņem rotaļlietas no citiem, nelūdzot atļauju. Ir savaldīga. Saudzīga attieksme pret lietām, ar kurām darbojas. Īpašu draugu nav. Darbojas vienatnē. Daļēji zina emociju izpausmes veidus. Nesocializējas.

- Roberts - Ir draudzīgs, iesaistās rotaļās kopā ar citiem bērniem. Ņem rotaļlietas no citiem, iepriekš palūdzot atļauju. Pieņem skolotāja palīdzību. Draudzīgs ar zēniem un meitenēm. Daļēji savaldīgs. Ne vienmēr kontrolē savas emocijas. Paļaujas uz sevi – saskaroties ar grūtībām, parāda problēmu risināšanas spējas, lūdz palīdzību, ja tā nepieciešama. Darbojas mazā grupā kopa ar vienu vai diviem bērniem. Labprāt iesaistās grupu rotaļās. Socializējas sabiedrībā.

- Liāna – Pozitīva meitene. Izteikti izrāda emocijas (prieku, bēdas, dusmas). Spēj kontaktēties gan ar vienaudžiem, gan pieaugušajiem. Prot darboties kolektīvā saskaņā ar citiem, ievēro spēles noteikumus. Paļaujas uz sevi – saskaroties ar grūtībām, parāda problēmu risināšanas spējas, lūdz palīdzību, ja tā ir nepieciešama. Grūtības sagādā dalīšanās ar rotaļlietām. Ne vienmēr spēj sagaidīt savu kārtu, valodas barjeras dēļ nespēj pamatot savu izvēli. Daļēji socializējas.

- Mareks – Kluss zēns. Ļoti apķērīgs, tikai visu laiku gaida apstiprinājumu savām darbībām. Nepārlicināts par sevi. Ir viens īpašs draugs. Kolektīvajās rotaļās iesaistās nelabprāt.

Prot dalīties ar rotaļlietām. Prot sagaidīt savu kārtu, lai izteiktu domas un pamatotu izvēli. Grūtības sagādā palūgt palīdzību pieaugušajam. Neprot pastāvēt par sevi. Saudzīga attieksme pret lietām, ar kurām darbojas. Neizrāda emocijas. Visu tur sevī. Daļēji socializējas sabiedrībā.

• Linards – Daļēji prot sadarboties saskaņā ar citiem. Ne vienmēr ievēro savu kārtu. Ir savi īpaši draugi. Labprāt rotaļājas vienatnē. Pārtrauc pieaugušo sarunu. Lūdz palīdzību, ja tā ir nepieciešama. Nespēj savaldīt savas emocijas. Trauksmains, raudulīgs. Nerespektē citu tiesības. Nelabprāt dalās ar rotaļlietām. Grūtības sagādā izteikt savas domas un pamatot izvēli. Daļēji socializējas sabiedrībā.

2.4. Rezultāti par sociālajām prasmēm un iemaņām

Ikdienā strādājot ar bērniem, pētīju viņus arī viņu dzīvesdarbībā. Vislabākais veids izzināt bērnus ir viņu rotaļu un sporta vingrinājumu darbības novērošana.

Pirms sāku pētījumu, maijā es veicu bērnu sociālo prasmju un iemaņu novērtēšanu, lai gūtu priekšstatu par to kādas ir iemaņas uz doto brīdi. Izpētot iegūtos rezultātus, varētu izstrādāt fizisko aktivitāšu vingrinājumus sociālo prasmju pilnveidošanai.

1. attēls. Sociālo prasmju novērtēšana maijā

Sākuma mērķis bija noskaidrot kādas ir bērnu prasmes pirms pētījuma (sk. 1. attēlu).

Noskaidrojās, ka 5 bērniem regulāri tiek novērots, ka ikdienas dzīvē ir labas sociālas prasmes un iemaņas. Viņi iekļaujas grupas dzīvē, ir draudzīgi, laipni pret citiem, prot sadarboties, kā arī prot par sevi pastāvēt.

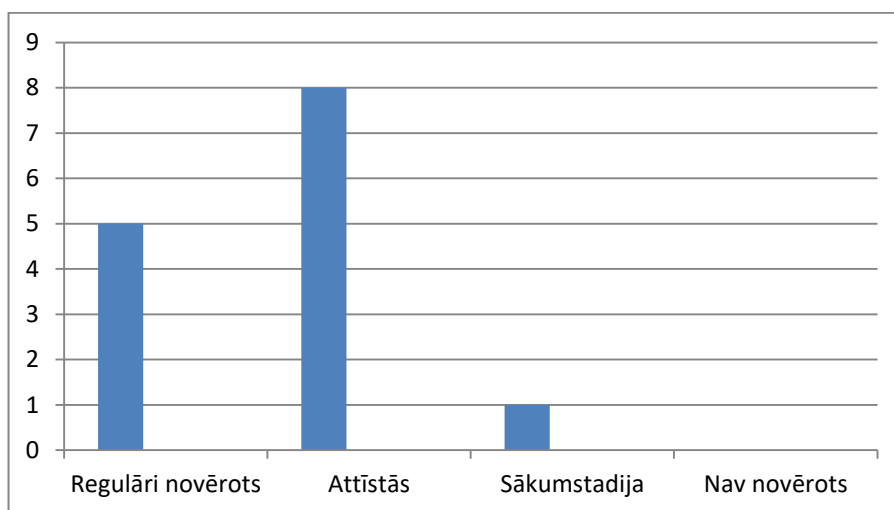
4 bērniem šīs prasmes ir attīstības stadijā. Viņi cenšas iekļauties sabiedrība, pieņemt to noteikumus, bet ne vienmēr tas izdodas.

4 bērniem šīs prasmes ir sākumstadijā. Grūtības komunicēt ar vienaudžiem, reizēm arī paraarar pieaugušajiem

ar pieaugušajiem. Neievēro spēles noteikumus.

1 bērnam ir lielas grūtības ar iejušanos grupas dzīvē. Noslēdzas sevī. Nekomunicē ne ar pieaugušo, ne vienaudžiem.

Oktobrī vēlreiz veicu “Bērnu sociālo prasmju un iemaņu novērtēšanu”

2. attēls. “Bērnu sociālo prasmju un iemaņu novērtējums”.

Pētījuma beigās ir redzami uzlabojumi. Bērniem uzlabojušās sociālās prasmes un iemaņas. Bērni ir kļuvuši draudzīgāki, pieklājīgi, iecietīgāki viens pret otru. Bērni, kuri bija noslēgušies sevī, nevēlējās iesaistīties grupu rotaļās, ir kļuvuši atvērtāki. Nu jau ar prieku piedalās visās grupas aktivitātēs. Bērni ir sākuši vairāk un draudzīgāk komunicēt viens ar otru, aicina spēlēties, dalās ar rotaļlietām, neņem bez atļaujas. Vienam bērnam visas šīs prasmes ir sākumstadijā. Viņš ļoti lēnu adaptējas, bet arī viņa attīstībā redzami uzlabojumi: jau labprātāk iesaistās fiziskajās aktivitātēs, paslavējot vairs tik ļoti nemulst, pasmaida un iztaisno muguru.

Ieviešot ikdienā rotaļas, fiziskās aktivitātes vingrinājumus, tiek novērots, ka bērnu sociālās prasmes uzlabojas. Bērni kļūst pacietīgāki, pieklājīgāki, izpalīdzīgāki. Sākuši komunicēt vairāk viens ar otru. Atraduši sev draugu. Kļuvuši emocionālāki, prot nosaukt emocijas, izrādīt tās.

Sociālo prasmju parametri un kritēriji:

2. tabula parametri un kritēriji

Parametrs	kritēriji
1. Ir draudzīgs, iesaistās rotaļās, kopā ar citiem bērniem	Pieņem izvēli.
	Dod citiem rotaļlietas.
	Ņem rotaļlietas no citiem, iepriekš palūdzot atļauju.
	Ļauj citiem pabeigt iesākto.
2. Spēj kontaktēties ar vienaudžiem un pieaugušajiem.	Pieņem skolotāja palīdzību.
	Izrāda cieņu pret sevi un citiem.
	Uzklausa citu domas.
	Draudzīgs ar zēniem, meitenēm.
	Atbilstoši atrisina konfliktus bez pieaugušo palīdzības.
Ir savaldīgs.	
3. Prot darboties kolektīvā saskaņā ar citiem.	Ierosina sarunas.
	Pievienojas citiem, kad tiek aicināts, vai pats pajautā: “Vai varu spēlēties kopā ar jums?”
	Ievēro savu kārtu.
	Iedrošina citus bērnus spēlēties.
	Spēlē izsaka savas idejas un pieņem citu idejas.
	Darbojas pārī vai nelielās grupās.
	Ir savi īpaši draugi.
4. Apzinās savu piederību noteiktam dzimumam.	
5. Nosauc savu vārdu, uzvārdu. Prot pastāstīt par sevi ģimeni.	Nosauc savu vārdu, uzvārdu.
	Raksturo pats sevi.
	Pastāsta par savu ģimeni.
	Piedalās ģimenes kopējos pasākumos.
6. Zina emociju izpausmes (prieks, sajūsma, bēdas), spēj kontrolēt savu uzvedību atbilstoši situācijai	Izskaidro ģimenes kultūrvērtības un tradīcijas (ēdienu, brīvdienu pavadīšanas veida, mūzikas izvēli).
	Pāriet no viena emocionālā stāvokļa uz citu (dusmojas, nomierinās).
	Pauž dusmas (vai citas izjūtas) ar vārdiem.
	Pārveido savu uzvedību (izmantojot atbalstu).

	Pazīst un prot nosaukt dažādas emocijas.
	Saprot citu cilvēku jūtas (nomāktību, prieku).
	Izskaidro savu emociju cēloņus.
7. Prot dalīties ar rotaļlietām.	
8. Prot sagaidīt savu kārtu, lai izteiktu domas un pamatotu izvēli	Nepārtrauc pieaugušo sarunu
9. Prot izteikt lūgumu, vērsties pēc palīdzības un palīdzēt citam.	Lūdz palīdzību, ja tā ir nepieciešama.
	Palīdz otram uzdevuma veikšanā.
	Palīdz tiem, kuriem nepieciešama palīdzība.
10. Ievēro kultūrhigieniskās normas (tur kārtībā savu apģērbu, apavus, saudzē un sargā savas personiskās mantas)	Ģērbjas pareizā secībā.
	Mazgā rokas noteiktās reizēs (pēc tualetes lietošanas un pirms ēšanas).
	Patstāvīgi tīra zobus, kopj tīrāmos piederumus.
	Sukā un sakārto matus pēc dienas miega.
	Ēšanas laikā galds ir tīrs.
	Patstāvīgi novērš nekārtības apģērbā.
11. Organizē savu darba vietu, uztur tajā kārtību.	Saudzīga attieksme pret lietām, ar kurām darbojas.
	Prot sakārtot savu darba vietu.

Vērtējums: **N** – nav novērots, **S** – sākumstadija, **A** – attīstās, **R** – regulāri novēro.

Nav novērots – ikdienā nav novērojamas sociālās prasmes

Sākumstadija – prasmes ir sākumstadijā, prot sakārtot savu darba vietu

Attīstās – prot izteikt lūgumu, draudzīgs ar zēniem un meitenēm

Regulāri novēro – prasmes, kuras var novērot ikdienā pielietojam, patstāvīgi novērš nekārtības apģērbā, ņem rotaļlietas no citiem, iepriekš palūdzot atļauju, nepārtraucot pieaugušo sarunu.

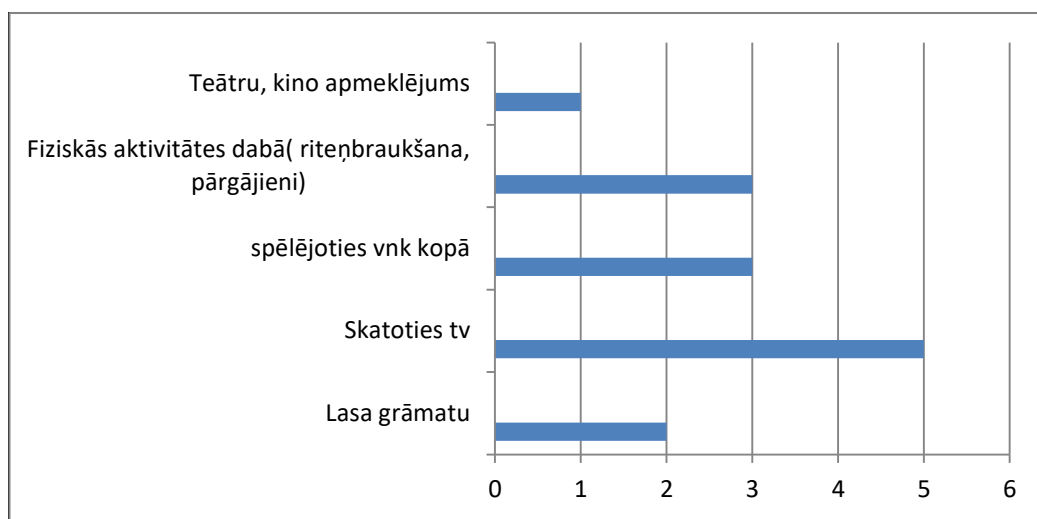
Vecāku anketēšana

Izpētot un izanalizējot pētījumu, tiek secināts, ka pirmā socializācija notiek ģimenē. Pirmā sociālo prasmju apgūšanas skola bērnam ir viņa ģimene. Pirmo dzīves pieredzi bērns gūst, galvenokārt atdarinot pieaugušo cilvēku, kā vēlamās, tā arī nevēlamās īpašības un darbības.

Aptaujāju vecākus “Kā pavadāt brīvo laiku kopā ar bērnu?”

Šī aptauja parāda, ka lielākā daļa vecāku savu brīvo laiku ar bērnu diemžēl pavada pie tv. Trīs vecāki savu brīvo laiku pavada kopa vienkārši spēlējoties vai dodoties dabā. Divi vecāki

kopā ar bērniem lasa grāmatu un viens vecāks savu un bērna brīvo laiku pavada apmeklējot teātra un kino izrādes.

3. attēls. "Kā pavadāt savu brīvo laiku ar bērnu?"

Secinu, ka tiem bērniem, kuri kvalitatīvi pavada savu brīvo laiku kopā ar vecākiem, ir attīstītas sociālās prasmes un iemaņas. Šie bērni zina kā kurā vietā jāuzvedas, prot gaidīt savu kārtu, ievēro noteikumu, prot kontrolēt savas emocijas

2.5. Rotaļu apraksts

Cietokšņa aizstāvēšana

Uzdevums: Sekmētsadarbības prasmes

Rotaļā piedalās 2 komandas. Laukumā uzzīmēts liels aplis, kurā ietverts vēl viens aplis, kura centrā salikti 4 ķieģeļi 1m attālumā viens no otra. Pirmajai komandai, kas nostājusies pie ārējā apļa, ir porolona bumba, otrā komanda stāv pie iekšējā apļa ar seju pret pirmo komandu, kuras dalībnieki saspēlējas, ripinot bumbu, un izdevīgā brīdī cenšas ar to sagāzt ķegļus. Otrās komandas uzdevums – nosargāt tos, kad trīs ķegļi ir nogāzti, komandas mainās ar veicamajiem uzdevumiem. Uzvar komanda, kura visilgāk nosargājusi savus ķegļus.

Draugs palīgā!

Uzdevums: Sekmēt verbālās un neverbālās komunikācijas prasmes

Rotaļu var organizēt pagalmā, telpā. Viens no dalībniekiem ir ķērājs. Tas nostājas laukuma malā. Pārējie dalībnieki izklīst pa laukumu. Pēc signāla ķērājs cenšas kādu bērnu noķert, bet tas, glābjoties no ķērāja, meklē palīdzību pie biedriem, saucot: "Draugs, palīgā!" Tuvākais no

bērniem steidzas palīgā un sniedz rokas. Rotaļas dalībniekiem, kas sadevušies rokās un nostājušies ar sejām viens pret otru, ķērājs nedrīkst pieskarties.

Ja ķērājam izdodas kādu noķert, tas kļūst par ķērāju.

Māja tukša

Uzdevums: Sekmēt prasmi pieņemt lēmumu

Tiek izraudzīts ceļotājs, tas nostājas laukuma vidū. Pārējie bērni stāv aplī 3-4m attālumā cits no cita. Katrs uzzīmē sev māju – apli. Ceļotājs grib atrast kādu tukšu māju, viņš staigā un skatās, vai neatbrīvosies kāds aplis. Pārējie bērni ar roku kustībām (saskatoties) vienojas cits ar citu mainīties mājiņām. Ceļotājs izmanto šo brīdi un cenšas nostāties brīvajā aplī. Tam, kura māju viņš aizņēmis, jākļūst par ceļotāju. Pēc ceļotāja komandas: “Visi dodas ceļojumā!” bērni mainās mājām. Pārscrienot no viena apla uz otru, var ieņemt vienīgi brīvo vietu; nedrīkst grūstīties.

Ēna

Uzdevums: Sekmēt komunikācijas prasmes

Katram bērnam jāatrod sev pāris. Kad pāri atrasti, viens bērns ir bērns, otrs – tā ēna. Ēnai jāatkārto visas tās pašas darbības, kādas izpilda partneris. Tad mainās lomām.

Pārcelšanās virknītē

Uzdevums: Attīstīt koncentrēšanās prasmi, sadarbības prasmi

Pāri strautiņam uzceļ 2- 4 (atbilstoši komandu skaitam) tiltus. (Par tiltu var izmantot vingrošanas solu). Katra komanda nostājas pretī tiltam. Sadevušies rokās, bērni paceļas pāri strautam – iet pāri vingrošanas solam. Uzvar tā komanda, kuras dalībnieki, ejot pa solu, nezaudē līdzsvaru un neatlaiž rokas.

Zīmējuma padošana

Uzdevums: Prasme koncentrēties darbam

Dalībnieku skaits: 3-7

Papīra lapu ar līmlentes gabaliņiem piestiprina pie paliktņa. Spēles dalībnieki katrs paņem vienu flomāsteru, sastājas aplī un kopīgi nospriež, kādu ģeometrisku figūru (trijstūri, apli, trapeci u.c.) vai zīmējumu (zvaigzni, sirsniņu u.c.) viņi kopīgi zīmēs. Kad pirmais no spēlētājiem zīmējumu ir uzzīmējis (pavisam mazu lapas vidū), viņš to padod blakus stāvošajam biedram. Tas tieši šo

pašu zīmējumu zīmē vēlreiz, tikai jau nedaudz lielāku. Tā visi zīmē, padodot zīmējumu pa apli, līdz tas ir aizpildījis visu zīmēšanai atvēlēto laukumu, vai arī spēli pārtrauc tad, kad zīmējums ir uzzīmēts, piemēram, 25 reizes.

Šo spēli var apvienot ar skriešanu. Kad pirmais spēles dalībnieks ir uzzīmējis savu zīmējumu, viņš pārskrien pāri aplim un nostājas aizmugurē citam spēles dalībniekam, bet pirms tam iedod viņam paliktni. Tas savukārt uzzīmē savu zīmējumu un skrien pie nākamā spēles dalībnieka, kurš vēl nav zīmējis, un atdod tam paliktni ar zīmējumu.

Darām divus darbus reizē

Uzdevums: Sekmēt prasmi sagaidīt savu kārtu.

Spēlējot šo spēli, abi dalībnieki kopīgi tur vienu flomāsteru, kopīgi zīmē vienu zīmējumu un paralēli zīmēšanai dara vēl kaut ko citu: ķemmē matus, noņem un uzliek šalli, uzkāpj un nokāpj no krēsla. Spēles laikā jāizdomā un jāizmēģina vismaz trīs dažādas darbības.

Nakts pārgājiens

Uzdevums: Sekmēt prasmi darboties saskaņā ar citiem.

Spēles vadītājs uzaicina visus piedalīties nakts pārgājienā. Pārgājiena laikā būs jāuzmanās, lai neuzgrūstos citiem spēlētājiem, jo visapkārt ir ļoti tumšs.

Paralēli sportiskajām aktivitātēm jāizpilda būs arī zīmēšanas darbība uz papīra lapas, velkot vertikālas un horizontālas līnijas, līdzīgi kā rūtiņu burtņīcā. Vienlaicīgi spēles dalībniekiem uzmanīgi jā klausās, ko saka spēles vadītājs, kādas kustības viņš lūdz izpildīt, un to jācenšas izdarīt nepārtraucot zīmēšanu, kā arī neatraujot skatienu no papīra lapas visa pārgājiena laikā.

Spēles vadītājs sāk stāstījumu: *“Ir nakts, nekas nav saskatāms, un mēs esam sagatavojušies doties aizraujošā pārgājienā. Mūsu acis ir piesaistītas pie papīra lapas, jo nekas apkārt taču nav redzams”* (spēles dalībnieki sāk zīmēt līnijas).

Mēs ejam pa taisnu ceļu, tad ceļš sāk vest stāvā kalnā, kur, augsti ceļot kājas, ir jāpārkāpj pāri 5 nokritušiem kokiem: 1-2-3-4-5. Mūsu priekšā parādās liela bedre, kurai vajag pārlēkt pāri – hop! No kokiem uz taciņas ir sabirušas lapas, un, lai nenobaidītu meža zvērus, ir jāiet uz pirkstu galiem 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10. Tad taka strauji pagriežas pa labi, tad pa kreisi un vēlreiz pa labi un tad – stop!, pāri taciņai pārskrien kāds zvērs, no bailēm visi sāk drebēt un drebot pakāpjās 3 soļus atpakaļ. Pastāvējuši 3 sekundes uz vietas 1-2-3, mainām iešanas virzienu slīpi uz kreiso pusi. Tā ejot, esam nokļīduši no takas, un nu tupus- rāpus ir jālien zem biezu krūmu zariem. Pēc

šāda tupus-rāpus iešanas mūsu priekšā paradās plats lielceļš. Visi aiz prieka 3 reizes palecas un jautri turpina ceļu, lecot 6 platus galopa soļus uz labo pusi, līdz laimīgi nonāk gala mērķī”

Visi reizē

Uzdevums: Sekmēt prasmi sagaidīt savu kārtu.

Rotaļā piedalās vairākas komandas. Katrā komandā ir 4 dalībnieki: divi zēni un divas meitenes. Katrai komandai iepretim 1.5 – 2m attālumā cits no cita novietoti trīs lieli apļi. Pēc signāla visi komandas dalībnieki skrien pie pirmā apļa, uzver to sev virsū no augšas, visi reizē izlien tam cauri un skrien pie trešā apļa. Uzvar komanda, kas ātrāk veikusi uzdevumu un nostājusies rindā pretējā pusē.

Secinājumi

1. Tika apkopoti 58 autoru atziņas par sociālo prasmju nozīmību pirmsskolā, fizisko aktivitāšu nozīmību.

2. Bērnu sociālās prasmes pirms tika sākts pētījums:

Sociālās prasmes nav novērotas – 1, ikdienā nav novērots, ka bērns

Sociālās prasmes sākumstadijā – 3, bērns reizēm nākot grupā sasveicinās, reizēm ir savaldīgs, mēģina dalīties ar rotaļlietām

Sociālās prasmes attīstās – 7, bērni prot pāriet no viena emocionālā stāvokļa uz citu, zina, ka nedrīkst pārtraukt pieaugušo runu, reizēm gan tas aizmirstas. Prot sagaidīt savu kārtu.

Sociālās prasmes regulāri novērotas – 3, ikdienā bērni ir pieklājīgi viens pret otru, izpalīdzīgi. Rotaļājas kopā, ievēro rotaļu noteikumus. Saudzīgi pret savām lietām, organizē savu darba vietu, ievēro kultūrhigieniskās normas.

3. Tika apkopotas 9 rotaļas, fiziskie vingrinājumi sociālo prasmju sekmēšanai.

4. Pētījuma noslēgumā tiek secināts, ka izmantojot fizisko aktivitāšu vingrinājumu kopumu, bērniem ir uzlabojušās sociālās prasmes. Bērnu sociālās prasmes pētījuma beigās:

Sociālās prasmes nav novērotas – 0, nav tādu prasmju, kuras nav novērotas.

Sociālās prasmes sākumstadijā – 1, ir reizēm novērojamas sociālās prasmes, mēģina darboties pāri. Pauž dusmas, ar grūtībām, bet mēģina dalīties ar rotaļlietām.

Sociālās prasmes attīstās – 5, bērni, ar atgādinājuma palīdzību, sasveicinās ar pieaugušajiem. Dalās ar līdzatnestajām rotaļlietām, prot palūgt palīdzību. Sāk saprast citu cilvēku jūtas.

Sociālās prasmes regulāri novērotas – 8, līdzpārdzīvo, ir savaldīgi, pāriet no viena emocionālā stāvokļa uz citu, darbojas gan pāri, gan nelielās grupās. Spēlē izsaka savas idejas, uzklausa citu domas.

Priekšlikumi

Lai turpinātu veiksmīgi bērnos attīstīt sociālās prasmes, būtu vēlams ģimenēm daudz vairāk laika pavadīt kopā ar savām atvasēm, vienkārši runājoties, apmeklējot sabiedriskus pasākumus, dodoties dabā, nodarbojoties ar fiziskajām aktivitātēm.

Literatūras saraksts

1. APA PsycNET. Weissberg, R.P. (1990)
2. Ādlers A. (2001). *Mūsdienu domātāji. Individuālpsiholoģija skolā*. ZVAIGZNE ABC
3. Boulbjijs Dž. (1998). *Drošais pamats*. Apgāds “Rasa ABC”
4. Cambridge Core. Janet Milne, Susan H. Spence (www.cambridge.org/core/journals/behavioural-and-cognitive-psychotherapy/article/training-social-perception-skills-with-primary-school-children)
5. Dzintere D. (1984). *Rotaļa un darbs bērnudārzā*. Rīga: ZVAIGZNE
6. Dzintare D., Stangaine I. (2007). *Rotaļa – bērna dzīvesveids*. RaKa (otrs papildināts izdevums)
7. Dzintere D., Stangaine I. (2005). *Rotaļa – bērna dzīvesveids*. RaKa
8. Dzintere D., Stangaine I., Augstkalne D. (2014). *Bērna komunikatīvās kompetences attīstība*. RaKa
9. Early Childhood Research Quarterly Volume 18, ssue1, Spring 2003, Pages 3-21
10. Geka S. (2013). *Sociālās spēles*. RaKa
11. Golubina V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga
12. Gruznova D., Bohāne J., Daugavpils Universitāte. *Saskarsmes kultūras veidošanās īpatnības agrīna pirmsskolas vecuma bērniem*.
13. Joan E Test, Jeffrey HD Corneliks- White

14. journals.sagepub.com
15. Karpova Ā. (1998). *Personība. Teorijas un to rādītāji*. ZVAIGZNE ABC
16. Karen Stagnitti, carolyn Unsworth- British Journal of occupational Therapy, Vol.63,3:pp.121-127, Mar1,2000
17. Laizāne S. (1981). *Kustību rotaļas*. Rīga: ZVAIGZNE
18. Lieģeniece D. (1999). *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. RaKa
19. Lieģeniece D. (1992). *Bērns – pasaulē, pasaule – Bērnā*. Rīga “ZVAIGZNE”
20. MFleer- International journal of early childhood, 2011 Springer
21. Ministru kabineta noteikumi Nr.533. *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām*
22. Omārova S. (1996). *Cilvēks dzīvo grupā*. Rīga
23. Omārova S. (1998). *Cilvēks runā ar cilvēku*. Kamene
24. Pirmsskolas izglītība (2012). *Ceļā uz skolu*. ZVAIGZNE ABC
25. Pirmsskolas izglītība (2003). *Es gribu iet skolā*. Rīga
26. Project muse. Susan Linn (muse.jhu.edu./article/250707
27. Procedia – social and behavioral sciences, Volume 46, 2012, Pages 5280-5284 Mubeccel Gonen, Emine Hande Aydos, Hatice Gozde Ertuck
28. Procedia- Social an Behavioral Sciences, Volume2, issue2, 2010,pages4475-4479, Filiz Erbay, S. Sunay Yildirim Dođru
29. “Pirmsskolā bērniem vispirms jāattīsta sociālās un fiziskās prasmes”. www.izglitiba-kultura.lv, 15.01.2015.
30. Puškarevs I. (2001). *Attīstības psiholoģija*. RaKa
30. Randoha A., Augstkalne D., RPIVA *.Pirmsskolas vecuma bērnu intelektuālo spēju sekmēšana rotaļu daudzveidībā*.
31. RĪGAS PEDAGOĢIJAS UN IZGLĪTĪBAS VADĪBAS AUGSTSKOLA (1997). *Ēverģēlības un vingrošana, jaوترas kustību rotaļas*. Rīga: Izdevniecība “Vārti”
32. Romenkova V. (1997). *Rotaļu attīstība*. Rīga: Izdevniecība “Vārti”
33. Sanson A. , SA Hemphill, D. Smart-social Development, 2004- Wiby Online Library

34. ScienceDirect (www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042810007512)
35. Stangaine I., RPIVA. *Pieaugušā un bērna sociālā mijiedarbība rotaļā pirmsskolēna komunikatīvās kompetences sekmētāja*
36. Stašāne S. *Socializācija un tās nozīme cilvēka personības tapšanā*
37. Špalleka R. (1998). *Māmiņ, vai tu mani mīli?*. Preses nams.
38. Špona A. (2006). *Audzināšanas process torijā un praksē*. RaKa
39. Svence G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. ZVAIGZNE ABC
40. TA Cavell – Journal of clinical child psychology, 1990- Taylor&Francis
40. Udaļcova J. (1983). *Didaktiskās spēles un rotaļas pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanā un audzināšanā*. Rīga: ZVAIGZNE
41. Vigule D. (1998). *K. Dēķēns par pirmsskolas bērnu audzināšanu un attīstību*. Rīga: Izdevniecība “Vārti”
42. Visc Metodiskie ieteikumi Par bērna sasniegumu vērtēšanu pirmsskolā
43. Vorobjovs A. (2000). *Visparīgā psiholoģija*. Rīga: SIA “Izglītības soļi”
44. Vorobjovs (1996). *Psiholoģijas pamati*. Mācību apgāds
45. Zahra Zamani, Journal of Early childhood Research January 13, 2016
46. . https://www.lspa.lv/files/research/theses/I.Bula-Biteniece/disertacija_inta_bula_biteniece.pdf
47. http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/vingro_kopa_ar_manu.pdf
48. http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf

PIELIKUMS

Bērna sociālo prasmju un iemaņu novērtēšanas tabula

Bērna vārds, uzvārds:

Dzimšanas datums:

Pirmā novērojama datums:

Otrā novērtējuma datums:

Skolotāji:

Bērna vecums:

Sociālās prasmes un iemaņas un personības attīstība									
Kritērijs	Rādītājs	Pirmais novērojums				Otrais novērojums			
		N	S	A	R	N	S	A	R
1. Ir draudzīgs, iesaistās rotaļās, kopā ar citiem bērniem	Pieņem izvēli.								
	Dod citiem rotaļlietas.								
	Ņem rotaļlietas no citiem, iepriekš palūdzot atļauju.								
	Ļauj citiem pabeigt iesākto.								
2. Spēj kontaktēties ar vienaudžiem un pieaugušajiem.	Pieņem skolotāja palīdzību.								
	Izrāda cieņu pret sevi un citiem.								
	Uzklausa citu domas.								
	Draudzīgs ar zēniem, meitenēm.								
	Atbilstoši atrisina konfliktus bez pieaugušo palīdzības.								
Ir savaldīgs.									
3. Prot darboties kolektīvā saskaņā ar citiem.	Ierosina sarunas.								
	Pievienojas citiem, kad tiek aicināts, vai pats pajautā: "Vai varu spēlēties kopā ar jums?"								
	Ievēro savu kārtu.								
	Iedrošina citus bērnus spēlēties.								
	Spēlē izsaka savas idejas un pieņem citu idejas.								
	Darbojas pāri vai nelielās								

	grupās.								
	Ir savi īpaši draugi.								
4. Apzinās savu piederību noteiktam dzimumam.									
5. Nosauc savu vārdu, uzvārdu. Prot pastāstīt par sevi ģimeni.	Nosauc savu vārdu, uzvārdu.								
	Raksturo pats sevi.								
	Pastāsta par savu ģimeni.								
	Piedalās ģimenes kopējos pasākumos.								
	Izskaidro ģimenes kultūrvērtības un tradīcijas (ēdienu, brīvdienu pavadīšanas veida, mūzikas izvēli).								
6. Zina emociju izpausmes (prieks, sajūsma, bēdas), spēj kontrolēt savu uzvedību atbilstoši situācijai	Pāriet no viena emocionālā stāvokļa uz citu (dusmojas, nomierinās).								
	Pauž dusmas (vai citas izjūtas) ar vārdiem.								
	Pārveido savu uzvedību (izmantojot atbalstu).								
	Pazīst un prot nosaukt dažādas emocijas.								
	Saprot citu cilvēku jūtas (nomāktību, prieku).								
	Izskaidro savu emociju cēloņus.								
7. Prot dalīties ar rotaļlietām.									
8. Prot sagaidīt savu kārtu, lai izteiktu domas un pamatotu izvēli	Nepārtrauc pieaugušo sarunu								
9. Prot izteikt	Lūdz palīdzību, ja tā ir								

lūgumu, vērsties pēc palīdzības un palīdzēt citam.	nepieciešama.								
	Palīdz otram uzdevuma veikšanā.								
	Palīdz tiem, kuriem nepieciešama palīdzība.								
10. Ievēro kultūrhigieniskās normas (tur kārtībā savu apģērbu, apavus, saudzē un sargā savas personiskās mantas)	Ģērbjas pareizā secībā.								
	Mazgā rokas noteiktās reizēs (pēc tualetes lietošanas un pirms ēšanas).								
	Patstāvīgi tīra zobus, kopj tīrāmos piederumus.								
	Sukā un sakārto matus pēc dienas miega.								
	Ēšanas laikā galds ir tīrs.								
	Patstāvīgi novērš nekārtības apģērbā.								
11. Organizē savu darba vietu, uztur tajā kārtību.	Saudzīga attieksme pret lietām, ar kurām darbojas.								
	Prot sakārtot savu darba vietu.								
Komentāri									

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

(studiju programmas nosaukums)

**Vadītāja atsauksme pirmajam studiju darbam / otrajam studiju darbam /
kvalifikācijas darbam / bakalaura darbam / diplomdarbam / maģistra
darbam** (*izvēlēties atbilstošo*)

Darba autora vārds, uzvārds _____

(pētījuma temats)

Kritēriji/vērtējums ballēs	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Izvirzītā mērķa un plānoto uzdevumu savstarpējā saistība										
Darba satura atbilstība izvirzītajam mērķim un uzdevumiem										
Pētījuma teorētiskās diskusijas kvalitāte										
Empīriskā pētījuma saistība ar teorijā gūtajām atziņām *										
Empīriskā pētījuma metožu izvēle un lietojuma korektums *										
Empīriskā pētījuma datu apstrāde un rezultātu analīze un interpretācijas korektums *										
Pētījuma praktiskā nozīme *										
Literatūras un avotu sarakstā minēto avotu izmantošanas pakāpe										
Atsauču korekts lietojums										
Secinājumu atbilstība izvirzītajiem uzdevumiem										
Secinājumu pamatojība										
Priekšlikumu konkrētība un atbilstība pētījuma saturam										
Pētījuma valodas kvalitāte										
Darba noformējuma atbilstība RPIVA metodiskajiem										

norādījumiem																			
--------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

** tiek vērtēts, ja veikts empīriskais pētījums*

Darba kopējais vērtējums (1–10 balles) _____

Vērtējuma pamatojums:

Pētniecisko darbu

Ieteikt aizstāvēšanai

Neieteikt aizstāvēšanai

Darba vadītājs

(akadēmiskais. amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts, tālrunis)

Datums

GALVOJUMS

Es, _____

Apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u.c. avoti norādīti literatūras u. c avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u.c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: _____